

К. П. Сергієнко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ЗІСТАВЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ ПОЗИТИВНОЇ ВВІЧЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ І АНГЛІЙСЬКОЇ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ: СИНТАКСИЧНА КОНСТРУКЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню ізоморфних та аломорфних синтаксичних конструкцій, які передають значення стратегій позитивної ввічливості української і англійської ділової кореспонденції.

Ключові слова: стратегії позитивної ввічливості, ділова кореспонденція, синтаксична конструкція, ізоморфізм, аломорфізм.

Данная статья посвящена изучению изоморфных и алломорфных синтаксических конструкций, которые передают значение стратегий позитивной вежливости украинской и английской деловой корреспонденции.

Ключевые слова: стратегии позитивной вежливости, деловая корреспонденция, синтаксическая конструкция, изоморфизм, алломорфизм.

This article is dedicated to studying isomorphic and allomorphic syntactic construction which render positive politeness strategies of Ukrainian and English business correspondence.

Key words: positive politeness strategies, business correspondence, syntactic construction, isomorphism, allomorphy.

В умовах міжнародних ділових контактів, що постійно розширюються, особливе значення набуває вивчення текстів ділової кореспонденції, результативність спілкування якої залежить від уміння володіти лінгвальними і прагматичними засобами висловлення категорії ввічливості, яка в кожній країні ґрунтується на власних етнокультурних цінностях.

Актуальність цього дослідження обумовлена зростаючою роллю ділової сфери спілкування в сучасному суспільстві; значенням ввічливості і мовного етикету в організації офіційної взаємодії кореспондентів; недостатньою вивченістю ввічливості як комунікативної категорії ділового спілкування в порівняльно-зіставному аспекті.

У лінгвістичних дослідженнях останнього часу проведено комплексний аналіз комунікативних стратегій ввічливості у стереотипній мовленнєвій поведінці вікторіанської жінки [4], досліджено мовні засоби та специфіку реалізації мовленнєвих стратегій ввічливості у дискурсі німецькомовних інтернет-форумів [2], проаналізовано соціально-статусні і нормативні аспекти вибору мовних одиниць з точки зору оптимізації досягнення комунікантами поставлених прагматичних цілей [5], розглянуто функціонування категорії ввічливості в непрямих мовленнєвих актах [3]. Проте зіставленню стратегій позитивної ввічливості української і англійської кореспонденції на синтаксичному рівні не було приділено уваги. Тому новизна даного дослідження полягає в тому, що вперше зроблено зіставний аналіз синтаксичних конструкцій, які слугують засобами відтворення стратегій позитивної ввічливості українського і англійського ділового мовлення в аспекті визначення аломорфних і ізоморфних характеристик структур.

Ввічливість визначається сучасними мовознавцями як універсальна комунікативна категорія, яка базується на однойменному концепті, що існує в концептуальній картині світу різних народів, узагальнюючи вербальні і невербальні прояви ввічливості як універсального принципу комунікативної поведінки із етноспецифічними особливостями його лінгвальної реалізації. У мовній картині світу концепт **ВВІЧЛИВІСТЬ** включає в свою пропозиційну частину структури на позначення стратегій позитивної і негативної ввічливості. Зазначені стратегії відбивають вербалізовану засобами англійської та української мов стереотипну комунікативну поведінку згідно з етнокультурною ментальністю. Позитивна ввічливість направлена на задоволення позитивного «обличчя» адресата, його комунікативних очікувань. Позитивна ввічливість – це пошана «обличчя» адресата і його бажань в широкому сенсі, це демонстрація схожості і солідарності між власними бажаннями і бажаннями іншої людини. Так, стратегії позитивної ввічливості використовуються як соціальний «акселератор», що допомагає адресантові «наблизитися» до адресата [6, с. 101-103], що є дуже важливим для ділової кореспонденції.

Деякі дослідники вважають некоректним використання визначень «позитивна» ввічливість, оскільки слово «позитивний» асоціюється з конотацією «хороший», що не відповідає понятійному об'єму терміна, яке позначає вид ввічливості. Пропонується використання термінів «зацікавленість» (involvement) [8], «солідарна ввічливість» [7], «ввічливість зближення, або ввічливість контакту» [1], «стратегія солідарності» [9].

Мета статті – визначити і порівняти моделі конструкцій найбільш придатних до вираження стратегій позитивної ввічливості у зіставлюваних українській і англійській мовах. Методика дослідження зазначених структур включає три основні ланки аналізу:

1) Виявлення (шляхом суцільної вибірки) висловлень з українських і англійських ділових листів, що виражають позитивну ввічливість згідно із існуючими дефініціями значень і класифікаціями стратегій такої «ввічливості зближення».

2) Визначення морфолого-синтаксичних моделей – tertium comparationis, що стереотипно і конвенційно живаються в зазначених мовах для вираження позитивної ввічливості.

3) Аналіз аломорфних і ізоморфних реалізацій моделей із різною кількістю компонентів у зіставлюваних мовах.

Зазначені структури зазвичай включають ланцюжок певних граматичних класів слів із додатковими елементами, якщо останні є релевантними для зіставлення у порівнюваних мовах. Зокрема, до таких параметрів належать категорії відмінка і числа іменників та ступені порівняння прикметників в українській мові, а також категорії часу, стану та особи дієслів в українській та англійській мовах. Даний вибір моделі пояснюється тим, що така нотація є загальноприйнятною, наочною і, певною мірою, універсальною щодо одиниць досліджуваних мов.

Отже, на першому етапі аналізу нами були відібрані англійські та українські речення із ділових листів згідно класифікації та значення стратегій позитивної ввічливості. Дослідження англо-українських відповідників розпочалося зі структури, яка має максимальну довжину, що дорівнює довжині речення: *We are very interested in these and, for that matter, in any other cameras you may manufacture.* – *Ми дуже їм зацікавлені, а також будь-якими фотоапаратами, які Ви виготовляєте.*

Морфолого-синтаксичні моделі у зіставлених мовах у символічній нотації мають вигляд:

Англійська структура – Pron Vaux Adv PP prep Pron(demonstr) conj Pron(demonstr) N prep Pron(indef) Pron(def) N Pron Vmod V.

Українська структура – Pron Adv Pron(person, instr) PP conj Adv Pron(indef) N conj Pron V.

Інший приклад:

We request you kindly to send the enclosed enquiry to him. – *Ми дуже вас просимо надіслати йому запит прикріпленим файлом.*

Англійська структура – Pron V Pron Adv part Vinf art PP N prep Pron

Українська структура – Pron Adv Pron V Vinf Pron N PP N.

У даних прикладах спостерігаємо незбіг синтаксичних структур англійського й українського речень. На основі подальшого аналізу усіх досліджуваних текстів можна стверджувати, що повний збіг моделей цілих речень є явищем доволі рідкісним.

В англійських і українських паралельних структурах, які передають позитивну ввічливість і дорівнюють довжині речення, частково збігаються нотації лише у 12 %. Наведемо приклад часткового ізоморфізму структур цілого речення:

1) *We look forward to your future orders.* – *Ми чекаємо з нетерпінням Ваших замовлень.*

Англійська структура – Pron V prep prep Pron Adj N.

Українська структура – Pron V prep N Pron N.

2) *We understand that your firm manufactures and sells motor scooters.* – *Ми розуміємо, що Ваша фірма виготовляє і продає скутери.*

Англійська структура – Pron V conj Pron N V conj V N N.

Українська структура – Pron V conj Pron N V conj V N.

3) *You may be assured they will command our best attention.* – *Ви можете бути впевнені, що їм приділять велику увагу.*

Англійська структура – Pron Vmod Vaux PP N Vaux V Pron Adj(sup) N

Українська структура – Pron Vmod Vaux PP conj Pron(dat) V Adj N(gen).

Відмінності виявляються у дво- або тричленних синтагмах і зумовлені дією різних чинників, наприклад:

1) неоднаковим семантичним обсягом українських та англійських словникових відповідників: *look forward* – чекати з нетерпінням;

2) схильністю англійської мови до перебільшення, що втілюється у виборі найвищого ступеню порівняння прикметників і прислівників: *best attention* – велика увага;

3) експліцитністю, детальністю, однозначністю як вияв аналітичності англійської мови в порівнянні з українською: *your future orders* – Ваших замовлень;

4) розбіжністю станів дієслова в англійській і українській мові: *they will command* (актив) – їм приділять (пасив).

Аломорфними є конструкції англо-українських речень, в яких слова, що передають значення зацікавленості, турботи про інтереси адресата (*with pleasure* – *раді*, *with interest* – *з інтересом*), мають різне розміщення в реченні, тобто, в англійській мові – на початку та в кінці речення, утворюючи своєрідну рамкову конструкцію, а в українській мові – в середині речення. Наприклад: *With pleasure we received your catalogue and have studied it with interest.* – *Ми були раді отримати Ваш каталог і з великим інтересом вивчили його*, які мають відповідні структури: Prep N Pron V pron N conj Vperf Pron prep N – Pron V Adj part V Pron N conj prep Adj N V Pron.

Матеріал дослідження показав, що аломорфізм реалізується не тільки в найдовших синтаксичних структурах, але і в конструкціях із меншою кількістю компонентів, які безпосередньо передають значення позитивної ввічливості.

Наступним кроком порівняння є суб'єктно-предикатно-об'єктні структури, що збігаються з тема-рематичним утворенням, а саме конструкція: S – P – O. Тобто ми розглядаємо речення з позицій структурно-семантичного підходу, за яким воно є триаспектним утворенням, або носієм трьох основних значень: із семантичного, створюваного взаємодією семантики структурної схеми (предикативної основи) й лексичного значення слів, граматичного (суть предикативності) і функціонального (розподіл комунікативного навантаження між членами речення). Семантична структура або семантична модель речення: S – P – O (предикативна ознака – суб'єкт – об'єкт) співвідноситься із синтаксичною моделлю: S – P – O (Subject – Predicate – Object; Підмет – Присудок – Додаток).

Дуже поширеною в досліджених текстах є англійська предикативна структура **Pron Vbe Adj part V**: *We are glad to send; We are pleased to send; We are happy to receive.*

В українській мові дане значення передає структура **Pron prep N V**: *Ми з радістю отримали; Ми із задоволенням надіслали.*

В українській та англійській мові ізоморфною є модель **Pron(1p, pl) V**: *We hope; We trust – Ми сподіваємось; We understand – Ми розуміємо.*

Аломорфізм можна прослідкувати в структурі **Pron N Vaux V(act) Pron N – Pron N Vaux Pron V(pas)**, наприклад, в реченнях: *We hope that our bicycle will meet your approval. – Ми сподіваємося, що наші велосипеди будуть Вами схвалені,* – які мають символічну нотацію **Pron V conj Pron N Vaux V(act) Pron N – Pron V conj Pron N Vaux Pron V(pas)** відповідно. Незбіг структур зумовлений вживанням різних станів дієслова: активного – в англійській та пасивного – в українській мові.

Аломорфізмом відзначені синтаксичні конструкції прощання в листі, які передають позитивну ввічливість, де адресант передбачає, що його цінності збігаються з цінностями адресата: *We hope to hear from you soon (Pron V part V prep Pron Adv) – Сподіваємось на Вашу швидку відповідь (V prep Pron Adj N).*

Стратегії позитивної ввічливості характерні для частини підписів англійських ділових листів: *Very truly yours* або *Kind regards*, які мають символічну нотацію *Adv Adv Pron* та *Adj N* відповідно. Підписи ж в ділових листах української мови передають значення негативної ввічливості, оскільки вони показують дистанцію між адресатом та адресантом, тим самим проявляють шану та повагу до негативного обличчя адресата.

Отже, в результаті дослідження нами було встановлено ізоморфні та аломорфні синтаксичні конструкції, які передають значення стратегій позитивної ввічливості в ділових листах англійської та української мов. Варто відмітити, що синтаксичні конструкції, які дорівнюють довжині речення, частково збігаються нотації лише у 12%, у інших випадках є аломорфними. Ізоморфною є конструкція **Pron(1p,pl) V**, яка відповідає S – P. Аломорфними є англо-українські конструкції **Pron Vbe Adj part V – Pron prep N V**, **Pron N Vaux V(act) Pron N – Pron N Vaux Pron V(pas)**. Також аломорфною є синтаксична конструкція прощання в листі **Pron V part V prep Pron Adv – V prep Pron Adj N**. Типовим для англійського листа є підпис із структурою *Adv Adv Pron та Adj N*, що має значення позитивної ввічливості, проте в українській мові підпис кореспондує негативній ввічливості. Можна зробити висновок, що синтаксичні конструкції, які передають значення стратегій позитивної ввічливості в ділових листах англійської і української мови, є скоріше аломорфними, ніж ізоморфними. Перспективою подальшого дослідження є дослідження лексико-семантичного наповнення конструкцій, що реалізують стратегії позитивної ввічливості української і англійської ділової кореспонденції.

Література:

1. Ларина Т. В. Категория вежливости и стиль коммуникации / Т. В. Ларина. – Режим доступа : http://www.k2x2.info/jazykoznanie/kategoriya_vezhlivosti_i_stil_kommunikacii/index.php
2. Малая О. Ю. Реалізація мовленнєвих стратегій ввічливості у дискурсі німецькомовних Інтернет-форумів: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / О. Ю. Малая. – Х., 2008. – 20 с
3. Мельникова Л. С. О коммуникативной неоднозначности категории вежливости (на материале итальянской учебной и художественной литературы) / Л. С. Мельникова // Веснік беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2011. – № 3. – С. 54-58.
4. Морозова І. І. Комунікативні стратегії ввічливості у стереотипній мовленнєвій поведінці вікторіанської жінки: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / І. І. Морозова. – Х., 2004. – 20 с.
5. Соколовська С. Ф. Прагматичний потенціал комунікативної стратегії ввічливості / С. Ф. Соколовська // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 46. Філологічні науки. – 2009. – С. 158-161
6. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage / Penelope Brown, Stephen C. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
7. Rathmayr R. Höflichkeit als kulturspezifisches Konzept: Russisch im Vergleich / R. Rathmayr // Wechselbeziehungen zwischen slawischen Sprachen, Literaturen und Kulturen in Vergangenheit und Gegenwart. Innsbruck. – 1996. – S. 174-185
8. Scollon R., Scollon S. Intercultural communication: A Discourse Approach / R. Scollon, S. Scollon. – Oxford : Blackwell, 2001. – 336 p.
9. Yule G. Pragmatics / George Yule. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 137 p.